

DEFİN

(الدفن)

Ölünün gömülmesi anlamında
bir fıkıh terimi.

Cenazeye karşı yapılagelen görevler arasında yer alan defin işlemi, aynı zamanda İslâm'ın insana verdiği değeri de gösteren dinî bir vecbe özelliği taşır. Cenaze namazı gibi bunun da farz-ı kifâye olması, bu görevin herkes tarafından olmasa bile toplum adına bir grup veya kurum tarafından yerine getirilmesi gerektiğini gösterir. Kur'an-ı Kerim'de bu işlemin insanoğluna Allah tarafından öğretildiği, kardeşinin cesedini ne yapacağını, ancak Allah'ın gönderdiği bir karganın hareketlerinden öğrenen Hz. Âdem'in oğlunun, "Yazıklar olsun bana, şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini gömmekten de mi âciz kaldım!" dediği anlatılır (el-Mâide 5/31). Başka âyetlerde de ölünün gömülmesi gereğine dolaylı olarak işaret edilmiştir (bk. Tâhâ 20/55; el-Mürselât 77/25-26; Abese 80/21-22). Ölünün toprağa tevdi edilmesinin çevre temizliği, sağlık, insanın saygınlığının korunması ve ölümü hatırlatma türünden birçok hikmetler taşıdığı ve bir bakıma geride kalanların ölüye karşı son görevini simgelediği, ölen için de yeni bir hayatın başlangıcı olduğu için definin şekil ve usulü öteden beri fıkıh kitaplarında ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Ancak bu konuda mevcut bilgi ve usuller, esas ve amaçta aynı olmakla birlikte mahallî kültür ve geleneklerin değişikliği sebebiyle zaman zaman farklılıklar gösterebilmektedir.

Cenaze hizmetlerinin yerine getirilmesini ve naaşın defnini önemli bir sebep olmadıkça geciktirmek doğru değildir. Hz. Peygamber cenazeye karşı görevlerin geciktirilmeden ifasını tavsiye etmiştir (Şevkânî, IV, 79-80).

Cenazenin sesli zikirle, Kur'an okuyarak veya nümayişle mezarlığa götürülmesi dinî açıdan hoş karşılanmamış, sükûnet içinde, kalben zikir, dua ve tefekkürle takip edilmesi tavsiye edilmiştir. Mezarlığa varıldığında cenaze kabre indirilinceye kadar ayakta durmak, sonrasında ise oturmak sünnettir. Kabir 100-150 cm. derinliğinde, kible ile dik açı oluşturacak şekilde kazılır. Kabrin tabanı boyunca ve kible tarafında naaşın sığdırılabileceği büyüklükte bir kısmın oyulması (lahit), toprağın doğrudan doğruya

cenazenin üzerine atılmasını önleyeceğinden daha güzel bulunmuş, toprağın çok sert veya yumuşak olması sebebiyle buna imkân bulunamazsa cenazenin kabrin tabanında uzunlamasına konmasının ve toprağın göçmesini önleyecek tedbirlerin alınmasının da yeterli olacağı belirtilmiştir. Cenazeyi kabre, kadın ve gayri müslimler hariç ölenin mahrem ve yakınlarının indirmesi sünnettir. Buna imkân bulunamazsa bu görevi yabancı şahıslar da yapabilir. Cenazenin kabre, "Allah'ın adıyla ve Resûlullah'ın dini üzere" anlamına gelen "بِسْمِ اللَّهِ وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِهِ" duasıyla konması, yüzü kible tarafına çevrilerek sağ yanı üzere yatırılması gerekir. Öyle ki, cenazenin bu şekilde yatırıldığı sonradan farkedilse üzeri toprakla tamamen örtülmedikçe açılarak düzeltilir. Şâfiî ve Hanbelîler'e göre toprakla örtme tamamlanmış olsa bile kabrin tekrar açılıp düzeltilmesi icap eder. Kabre yerleştirilen cenazenin kefen bağları çözülmüş; üzerine tahta, kerpiç, kuru ot, kalmış vb. örtülerek atılacak toprağın doğrudan cenazeye teması önlenir. Cenaze ile birlikte kabre başka bir eşyanın konması, hatta kabrin veya cenazenin özel durumundan kaynaklanan mâkul bir sebep bulunmadığı sürece cenazenin tabutla gömülmesi mekruh görülmüştür. Tabutla gömme, gerek ölenin toprakla temasına, zamanla çürüyüp toprağa karışmasına engel olması, gerekse israf ve gösterişe, daha geniş yer işgaline yol açması sebebiyle hoş karşılanmamıştır. Ölünün mumyalanarak gömülmesi de aynı mahiyettedir.

Deniz yolculuğunda ölen kimsenin, karaya götürülmesi imkânı bulunmadığı takdirde batması sağlanacak şekilde denize bırakılması câizdir; bu işlem onun hakkında defin sayılır. Ancak imkân olduğu ölçüde cenazenin karada toprağa verilmesi teşvik edilmiştir. Büyük olsun küçük olsun, ölen kimsenin öldüğü yere değil mezarlığa gömülmesi gerekir. Öldüğü yere gömülmenin sadece peygamberlere mahsus olduğu belirtildiği gibi (İbn Âbidîn, I, 600) mezarlığın ziyaretçiler için ibret vesilesi olacağı, ölümler için de hayır ve rahmetle anılmaya sebep teşkil edeceği ifade edilmiştir. Cenazenin gece gömülmesi de mümkün olmakla birlikte gündüz defnedilmesi teşvik edilmiştir. Definde aslolan bir kabre bir kişinin gömülmesidir. Ancak ihtiyaç duyulduğunda, aralarına toprak konarak birden fazla kimse de bir kabre gömü-

lebilir. Önceden ölü gömülmüş kabre kemikleri çürümüşse tekrar defin yapılabilir. Henüz çürümemiş kemikler varsa onlar da yeni cenaze ile birlikte ve araları toprakla ayrılarak gömülür. Bu kemiklerin başka yere götürülmesi doğru olmaz. Defnedilen cenazenin daha sonra alınıp başka yere nakli de ancak bazı mezheplerce ve belli şartlarda câiz görülmüştür.

Cenaze kabre konulduktan sonra orada bulunanlardan her birinin, topraktan geldiğini, tekrar toprağa döneceğini ve ikinci defa yine topraktan çıkarılarak haşrolunacağını hatırlayarak kabre toprak atması, definden sonra ölü için dua edip Kur'an okuması müstehaptır. Şâfiî'ye göre kabir yer seviyesinde, çoğunluğu oluşturan diğer fakihlere göre ise yerden bir karış yükseklikte bir tümsek şeklinde doldurulur. Kabri belirlemek için baş ve ayak kısmına ağaç, taş vb. dikilmesi, bunun üzerine ölünün isminin yazılması, kabir ve çevre düzenlemesi yapılması hoş görülebilir. Ancak bu konuda da itidal ve sadeliği korumak, israf ve gösterişe kaçmamak, malzeme ve mekânı ölçülü kullanmak esastır. Kabir üzerine bina, türbe, kubbe vb. yapmanın, isim dışında âyet ve hadis dahil yazı yazmanın fakihler tarafından hoş karşılanmayıp mekruh veya haram olarak görülmüş, hem bu gerekçelerle, hem de ölümlere saygı gösterirken tevhid inancının ihlâl edilmemesi ilkesiyle izah edilebilir (ayrıca bk. CENAZE; KABİR).

BİBLİYOGRAFYA :

Şâfiî, *el-Üm*, I, 241-246; İbn Hazm, *el-Muhalâ*, III, 396-397, 404-405, 409; Serahsî, *el-Mebsû*, II, 56-57, 60-62; Kâsânî, *Bedâ'î*, II, 792-798; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 261; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 186-192; Nevevî, *el-Mecmû*, V, 269-273, 279-283, 285-296; İbn Cüzey, *el-Kavânirü'l-fikhiyye*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kalem), s. 66; Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik*, Bulak 1313, I, 245-246; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kadîr* (Bulak), I, 470-472; Şa'rânî, *el-Mizânü'l-kubrâ*, Kahire 1328, I, 218; *el-Fetâvâ'l-Hindiy*, I, 165-166; Şevkânî, *Neylû'l-eutâr*, IV, 78-84, 88-102; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, I, 597-602; Dimaşkî, *Rahmetü'l-ümme*, Beyrut 1407/1987, I, 88-90; Sâlih el-Ezherî, *Cevâhirü'l-iklîl*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), I, 111-112; Tahtâvî, *Hâşiye 'alâ Merâkı'l-felâh*, İstanbul 1985, s. 497-508; Mehmed Zihni Efendi, *Ni'met-i İslâm*, Diyarbakır 1393, I, 2. kısım, 599-612; Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslâm İlmihali*, İstanbul, ts., s. 259-263; Cezîrî, *el-Mezâhibü'l-erba'a*, I, 534-538; Zühaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî*, II, 519-520; A. S. Tritton, "Djanâza", *El*² (İng.), II, 441-442; Mehmet Şener, "Cenaze", *DiA*, VII, 356.

